

A MUNKA SZAKOSÍTÁSA A MEZŐGAZDASÁGBAN ÉS A MEZŐGAZDASÁGI DOLGOZÓK HELYZETE

Dr Mladen Stojanov: Profesionalizacija rada u poljoprivredi
i položaj poljoprivrednika, „Matica srpska” Novi Sad, 1976.

Tartalom:

PREDGOVOR, I. TEORIJSKI I METODOLOŠKI PROBLEM ISTRAŽIVANJA, II PODELA RADA I PROFESIONALIZACIJA, 1. Povezanost društvene, tehničke i profesionalne podele rada, 2. Profesionalizacija rada, III PODELA RADA U POLJOPRIVREDI, 1. Rad u poljoprivredi i osnovni pravci podele rada. 2. Problemi klasifikacije poljoprivrednika, a) Zemljaradnici-seljaci (individualni poljoprivredni proizvođači), b) Poljoprivredni radnici, c) Poljoprivredni radnici bez profesije, Zakupci i napoličari, Sluge i biroši, Cobani, Seoski radnici, d) Neke grupe profesionalni poljoprivrednih radnika, Ratarski radnici, Povrtarski radnici, Vinogradarski i voćarski radnici, Stočarski radnici, Rukovaoci poljoprivrednih mašina, Nepoljoprivrednici zaposleni u poljoprivredi, IV POLOŽAJ POLJOPRIVREDNIKA, 1. Položaj poljoprivrednika u periodu kapitalizma, 2. Položaj poljoprivrednika u uslovima samoupravljanja, a) Društveni procesi i promene u poljoprivredi Vojvodine, b) Promene izazvane pravno-političkim merama društva, c) Promene nastale uzajamnim delovanjem pravno-političkih i ekonomskih procesa, 3. Samoupravna radna organizacija i položaj poljoprivrednika (metodološke napomene), a) Samoupravni odnos kao izraz položaja proizvođača u radnoj organizaciji, b) Položaj proizvođača izražen učešćem članova radničkih saveta u diskusijama, c) Položaj proizvođača izražen učešćem članova radničkih saveta u davanju predloga, d) Položaj proizvođača izražen odnosima u procesu usvajanja predloga, e) Položaj proizvođača izražen zapažanjima članova radničkih saveta o odnosima u samoupravljanju, V POLOŽAJ POLJOPRIVREDNIKA U LOKALNIM I ŠIRIM DRUŠTVENIM ZAJEDNICAMA, VI KULTURNE PROMENE U SELIMA I POLJOPRIVREDI VOJVODINE KAO SISTE-TIČKI IZRAZ PROMENE POLOŽAJA POLJOPRIVREDNIKA, 1. Kultura rada, 2. Kultura stanovanja, 3. Fizička i zdravstvena kultura i slobodno vreme, 4. Institucije, organizacije i medijumi kulture u selima, 5. Promene stanova i vrednosti poljoprivrednika (Neki stavovi seoske omladine), VII ZAKLJUČAK, Literatura.

Dr. Stojanov ebben a könyvben az 1971-ben megvédett doktori disszertációját és a témával kapcsolatos 1972-ben végzett kutatásainak eredményeit teszi közzé.

A könyv első fejezete a munka felosztásáról és szakosításáról szól. A kérdéssel kapcsolatban a szerző felsorol néhány elméletet és felfogást a munkamegosztással kapcsolatban, míg a történelmi áttekintés végén Marx tételeit ismerteti.

A munkamegosztás fejlettségi foka egyben a társadalom fejlettségét is tükrözi és közvetlen kapcsolatban áll a műszaki és szakmai munkamegosztással. Minden munkamegosztással együttjár a termelés mennyiségi növekedése is. A munkamegosztás — különösen a műszaki és a szakmai munkamegosztás — folyamatát a tudományos-műszaki fejlődés is nagyban elősegíti. Ez a hatás a gazdaság három jellegzetes ágazatait tekintve különböző. Erről a szerző a következőket írja:

„Tehát a termelés tekintetében a primáris ágazatok műszaki fejlődésen mennek keresztül, ami kiszorítja a munkaerőt, de amihez a fogyasztás viszonylagos korlátozottsága is kapcsolódik. A szekundáris ágazatokban a műszaki fejlődés korlátlan lehetősége kiszorítja ugyan a munkaerőt, noha a fogyasztást sem akadályozza meg (természetesen a lakosság vásárlóerején kívül). A terciális ágazat műszakilag viszonylag lassan halad előre, a fogyasztás viszont állandóan nő, s ebből az következik, hogy állandóan új munkaerőt von magába. Ezért minden fejlett társadalomban hirtelen csökken a foglalkoztatottak száma a primáris ágazatokban, a szekundáris ágazatokban létszámuk stagnál, a terciális ágazatokban pedig növekszik.” (20. old.)

A könyv témájának egyik alapvető kérdése, meghatározni, hogy a mezőgazdasági tevékenység szakma-e, foglalkozás-e vagy sem. Ezzel kapcsolatban előljáróban a szerző meghatározza a szakma fogalmát és ezt írja: „Tehát nem minden emberi tevékenység szakma. Hogy valamely emberi tevékenység szakma legyen, annak a következő követelményeknek kell megfelelni: 1. viszonylag állandó és nem ideiglenesnek, nem időnkénti, 2. viszonylagosan állandósult módon végezhető, 3. alapvető vagy legfontosabb jövedelemforrás és 4. kifejezetten különleges (speciális) képzésben alapul.” (21. old.)

A szerző a továbbiakban a munkamegosztásról beszél, s ennek keretében külön kitér a mezőgazdasági munkában lehetséges munkamegosztásról. Miután ismerteti a mezőgazdasági termelés különleges jellegzetességeit (a termelési folyamat élőlények tenyésztése, a természeti tényezők hatásai stb.), megállapítja, hogy tekintet nélkül a műszaki fejlődés eredményeire, a mezőgazdaságban még korántsem valósult meg a munkafolyamat felosztása, mint ahogyan a gyáripárban történt. Ez részben a munkálatok természetéből is ered, és esetleg a termelési folyamat további

korszerűsítése hozhatja meg a mezőgazdaságban is a szakmai differenciálódást. A termelési folyamat ilyen irányú korszerűsítése előbb-utóbb megszünteti a mezőgazdasági munkálatok „családon belüli” végzését.

A mezőgazdasági munka szakosodásával kapcsolatban a szerző leszögezi: „... a paraszti mezőgazdasági munka nem rendelkezik a szakma fogalmát meghatározó minden egyes tényezővel. Azonban, a korszerű paraszti termelőmunka a szakmai kialakulás folyamatában van. Ma már lényegesen különbözik a magábazárkózott (autarchikus) „univerzális mindenest” termelőmunkától.” (42. old.)

A szocialista termelési viszonyok méginkább elősegítik a mezőgazdasági munkának szakmává való válását a termelőeszközök társadalmisításával, a családi termelési forma megszüntetésével, valamint a magántulajdonnak a kooperációs együttműködés általi bekapcsolásával a társadalmi tervezéssel átfogott termelésbe.

Dr. Stojanov a továbbiakban részletesen foglalkozik a mezőgazdasági dolgozók jellegzetes kategóriáival, ami a szakmai képzettség esetleges jelenlétén kívül a foglalkozásban elfoglalt helyet is magába foglalja. Eszerint a mezőgazdasági dolgozókat három jellegzetes csoportba sorolhatjuk: földművelők — parasztok, mezőgazdasági munkások és szakmanélküli mezőgazdasági dolgozók.

Az első csoportba tartoznak azok a mezőgazdaságban dolgozó földterülettel rendelkező földműves parasztok, akik saját eszközeikkel, főleg a családtagok közreműködésével kisebb-nagyobb mértékben piaci áru-termelők, ami azt jelenti, hogy a saját szükségleteik fedezésén felüli terménymennyiséget a piacon értékesítik.

A második csoportot a földnélküli mezőgazdasági munkások képezik: „a napszámosok, summások, mezei napszámosok és kubikosok.” (57. old.) Ez a felsorolás a tőkés rendszer jogi elnevezései Vajdaságban, amit a szerző Simen Péter: A századforduló földmunkás és szegényparaszt mozgalmi című Budapesten 1953-ban kiadott könyvéből vett át.

A könyv bőséges anyaggyűjteményt tartalmaz a mezőgazdaságban dolgozók helyzetéről, kezdve Marx és Engels írásaitól. Külön fejezet foglalkozik a jugoszláviai parasztság és mezőgazdasági dolgozók helyzetével, külön kiemelve a vajdasági helyzetet. A szerző már a fejezet bevezető részében megállapítja: „Összehasonlítva a gyáripari munkással, a mezőgazdasági munkásság helyzete minden tekintetben kedvezőtlenebb. Helyzete egyaránt kedvezőtlen a magasan fejlett gyáriparral rendelkező társadalmakban, éppúgy, mint azokban a társadalmakban, ahol az ipar még fejletlen.” (80. old.)

A könyvnek ez a része számtalan korabeli adatot tartalmaz az egyes mezőgazdasági dolgozók bérezési formáiról, munkaidejéről és általában életfeltételeiről, munkakörülményeiről.

Dr. Stojanov szerint a falusi szegénység helyzetét általában, de Vajdaságban különösképpen három tényező nehezítette. 1. A tőkés fejlődés kezdeti szakaszában egyes vidékeink az Osztrák—Magyar Monarchia keretébe tartoztak, ahol a magyarországi ipar gyengébben fejlődött, mint a nyugati tőkés államok és ez kihatott a határvidékek mezőgazdasági lakosságának helyzetére is. 2. A földreform és a kolonizáció Vajdaság (a dunai bánóság) mezőgazdaságába új munkaerőt hozott. 3. Az áru-pénz viszonyok, amelybe bekapcsolódott a mezőgazdasági termelés is, megkövetelték az ésszerű és gazdaságos termelést, ami a munkából mindinkább kiszorítja az állandó munkaerőt és helyét napszámosokkal, idény-munkásokkal tölti be.

A szerző külön fejezetben foglalkozik a mezőgazdasági dolgozók helyzetével az öngazgatás feltételei között, ami magával hozza a falu szocialista átalakulását, a termelési eszközök társadalmi tulajdonba vételét és a munka szerinti javadalmazás elvét. Ezek a feltételek megteremtik az öngazgatási döntéshozatal alapjait. Az öngazgatási döntéshozatal folyamatában az egyéni, a közösségi és a társadalmi érdekek összeegyeztetése és összehangolása játszódik le.

A könyv adatokat tartalmaz a mezőgazdasági munkaszervezetekben dolgozók öngazgatási aktivitását vizsgáló kutatásokból is. Ezek az adatok a munkástanács tagjainak részvételét mutatják a vitákban, a gyűléseken benyújtott előterjesztések és ezek elfogadásának kérdésében. Mindezt a munkások szakmai és szakképzettségi kategóriái, valamint szolgálati ideje és életkora szerint ismerteti. Mindezekből az adatokból kitűnik, hogy a szakképzetlen munkások és a funkció nélküliek kifejezetten passzívak az öngazgatási tevékenységben, és ezt a helyet átengedik a vezető munkahelyet betöltő dolgozóknak és a tisztviselőknek.

A könyv befejező részében elemzést találunk a falusi környezet változásairól, a mezőgazdasági dolgozók megváltozott, illetve változó élet- és munkakörülményeiről. A társadalmi átalakulási folyamat egyre inkább érezteti hatását a falusi környezetben is. Az oktatás, a nevelés, a kultúra és az egészségügy gyors fejlődésének eredményei megmutatkoznak falvainkban is. A szerző summázva kutatásainak eredményeit a könyv végén megállapítja:

„A mezőgazdaságiak helyzetét munkájuk szakosításának (professzionizmusának) foka határozza meg. Ott ahol a munka szakosítása magasabb szintű, a helyzetük is jobb. Ez egyformán vonatkozik a parasztra is és a mezőgazdasági munkásra is, mert a mindenféle termeléssel foglalkozó paraszt rosszabb helyzetben van attól, aki termelését specializálta, szakosította.” (217. old.)

*

A könyvről elmondhatjuk, hogy szinte egyedülálló a maga nemében, mert kevés azoknak a tudományos kiadványoknak a száma, amelyek a mezőgazdaság és a mezőgazdasági dolgozók helyzetével, munkájuk belső munkamegosztásával és szakosításával foglalkoznak. Különösen értékes a mezőgazdasági munkások különböző kategóriáinak helyzetéről szóló elemzés a burzsoá Jugoszlávia idejéről Vajdaságban. A munka szinte egyedülálló a mezőgazdasági dolgozók öngazgatási tevékenységéről szóló vizsgálatok tekintetében is.

Mindezeket figyelembevéve megállapíthatjuk, hogy társadalomtudományunk egy nagyon értékes művel gazdagodott, ami hézagpótló szerepet is tölt be a mezőgazdasági dolgozók helyzetének ilyenfajta vizsgálatainak tekintetében.